

ТЕХНИКИ НА УЧЕЊЕ ВО ВИСОКОШКОЛСКАТА НАСТАВА

Снежана Јованова-Митковска¹

Краток извадок

Поаѓајќи од позната мисла на Дотренс „да се има стремеж кон формирање на глави, а не кон нивно полнење“, имајќи ги во вид современите тенденции во образованието, тенденцијата за остварување на висок квалитет во воспитно-образовниот, наставниот процес, современите теоретски сознанија за процесот на учење и поучување, конципиран е и овој труд во насока на дисеминација на некои од мноштвото интерактивни техники кои можат да се применат во високошколската настава.

Клучни зборови: интерактивни стратегии, конструктивизам, студент, наставник

TECHNIQUE OF LEARNING AT THE ACADEMIC TEACHING

Abstract

Starting from the famous thought of Dotrens R. "to strive towards the formation of heads, but not to their filling", taking into account the contemporary tendencies in education, the tendency for achieving high quality in educational, teaching process, contemporary theoretical knowledge of learning and teaching, is conceptualized this paper, aimed at the dissemination of some of the multitude of interactive techniques, that can be applied in the academic teaching.

Key words: interactive strategies, constructivism, student, teacher

Во време на брзо застарување на знаења, во време на брз проток на информации, време во кое во сите области се случуваат иновации, клучни се неколку прашања: Какво треба да биде образованието денес?; Кои и какви знаења, вештини, способности треба да поседува ученикот за да успешно се вклопи во современите животни текови?; Како, на кој начин да се пренесат сознанијата од конкретни научни дисциплини за истите да станат трајна своина на ученикот, студентот, за да може истите да ги имплементира во секојдневното живеење, работа?; Какви компетенции треба да поседува наставникот за да може умешно и успешно да ги трансферира сознанијата до младите генерации, Кои се неговите задачи, улога?...

Што се однесува до воспитно-образовниот процес, промените сфатени и разбрани како процес во овој 21 век, се забележливи во сите нивоа, степени на образование: предучилишно, основно, средно, високо.., промени во позицијата и улогата на субјективните фактори; промени во наставата во сите елементи: дефинирањето на целите, планирањето и подготовката за настава, организацијата на настава, наставната методологија, наставните средства и извори на знаења, евалуацијата и следењето на ефектите и сл.

Промените се забележливи и во сферата на високото образование. И во високото образование се соочуваме со промени во наставните планови и програми, цели и задачи, нови парадигми, нови концепции. Имено, универзитетот не е повеќе место каде само се стекнуваат знаења, но институција која оспособува со голема лепеза на компетенции.

Една од основните суштински карактеристики на високото образование согласно целта која се поставува т.е. развој на способностите, способности категоризирани во неколку категории: способности кои се однесуваат на областа на студии, на идната професионална

---

¹ Проф. д-р Снежана Јованова-Митковска, Факултет за образовни науки, УГД, Штип, snezana.jovanova@ugd.edu.mk

дејност и преносливи или општи способности неопходни за живот во граѓанското, општество, е надминување на енциклопедизмот, негова промена со функционализмот.

Согласно Болоњската декларација акцентот во високошколската настава е поставен на интензивната интерактивност и повеќенасочна комуникација во наставниот процес, што бара интерактивен, флексибилен и адаптабилен наставник, наставник кој ќе има квалификации за изведување на наставата, наставник со широко општо образование, наставник кој добро си ја познава дисциплината која ја предава, ги познава психолошко-педагошките и методички основи на наставата и воспитанието, личност со човечки, морални квалитети неопходни за учителската професија.

Сите видови на настава, па и високошколската подразбираат симултан процес на учење и поучување на студентите, на наставниците.

Во традиционалната високошколска настава тежиштето е поставено на учењето на студентот, кој е поставен во пасивна позиција, во позиција во која ги слуша предавањата од страна на наставникот со повремена негова активност која се однесува на рефлексивна на трансферираното, или пак заземање, формирање, промена на став кон конкретната проблематика.

Современата високошколска настава подразбира востановување на висок степен на интеракција помеѓу наставникот, студентите и материјалот кој се предава. Причината е тоа што во основите на современата, високошколската настава е современиот конструктивизам кој подразбира: конструкција на знаењата, знаењето се конструира т.е. создава како резултат на интеракцијата на наставникот и студентот; активност на студентот - студентот е активен соучесник во процесот на создавање на знаењата; рефлексивност - и студентите и наставникот размислуваат за процесот на учење, поучување и за неговите резултати; соработничко учење – знаењата се создаваат во соработка и комуникација помеѓу студентите; истражувачки пристап – знаењата на студентите се создаваат со примена на основните принципи на истражување; развој на знаењата – знаењата се развиваат и менуваат во согласност со новите искуства (Чудина-Обрадовиќ, Брајковиќ, Интегрирано поучавање, 13)

Примената на конструктивистичката теорија подразбира и промени во позицијата, улогата компетенциите на високошколскиот наставник, промени во позицијата улогата на студентот.

Една од приоритетните задачи на високошколскиот наставник е да ги научи студентите како сами да учат, со цел тие да станат приврзаници на идејата за доживотно учење. Оспособувањето на младите за самостојно учење денес е општ тренд во целиот свет во современото образование и е една од најважните задачи на сите степени на образованието. Успешниот наставник во својата работа се раководи од девизата важно е „што предава“, уште поважно е и „како тоа го предава“, за да постигне подобри резултати.

Новата улога на наставникот е повеќе да ги насочува студентите а помалку да им пренесува готови информации и знаења. Затоа, тој во високошколската настава остварува бројни улоги: планер, иницијатор, фасцилитатор, организатор, медијатор, поттикнувач, консултант, насочувач, координатор, на студентот на соработка и користење на различни извори на информации медијатор итн.

Реализацијата на бројните улоги подразбира да високошколскиот наставник поседува и соодветни компетенции: за планирање на курикулумот и планирање на наставните единици; компетенции за обезбедување на потребните информации на студентите низ директна настава или со упатување на различни извори; за менторска работа и давање на повратни информации во текот на наставата; за претставување на модел на професионално однесување и примена на етичноста; за поттикнување на активното вклучување на студентите во групна работа; за самостојно учење; за работа на проект; за следење и вреднување на постигањата на студентите; за критичка рефлексивна и евалвација на сопствената работа и подготвеност за професионално ангажирање; за развој на наставни материјали и методи на работа, за емпатичност и социјална осетливост за разликите помеѓу студентите ...

Пасивноста на студентите може да се намали со примена на интерактивни образовни стратегии - кои имаат за задача активноста да ја пренесат од наставникот на студентите, да им помогнат на студентите активно да учат, заедно, соработувајќи, да решаваат задачи, да ја вреднуваат својата работа. Овие насоки се во согласност со сфаќањата на бројни автори, според кои во процесот на учење се постигнуваат повисоки резултати: кога студентите

користат еден репертоар со повеќе стратегии на мислење. Со користење на овие стратегии, преку искуства на учење со смисла, студентите го интерализираат процесот на учење (Palinskar and Braun, 1989.); Учењето и критичкото мислење се засилуваат кога студентите имаат можност да го применат новото учење на автентични задачи (Resnick, 1987); Учењето се засилува кога се гради врз претходното знаење и искуство на студентите, дозволувајќи им на лицата кои учат да го поврзат она што веќе го учат со новите информации кои допрва треба да се научат (Roth, 1990) До учење доаѓа кога наставниците ја сфаќаат и ја ценат разновидноста на идеи и искуства (Banks, 1988).

Стратегиите опфаќаат мноштво на методи и постапки, т.е. начини на активирање на студентите во воспитно-образовниот процес на остварување на задачите на воспитанието и образованието.

Една од најстарите образовни стратегии е т.н. **интерактивно предавање**. Применето во високошколската настава подразбира поинаков пристап во конципирање на предавањата. Се појавува со цел надминување на слабостите на традиционалното предавање како што се: тешко задржување на концентрацијата и се памети малку од она кое ќе се слушне; кај слушателите се поттикнуваат само пониски нивоа на мислење и главно се иницираат процесите на рекогниција (препознавање) и репродукција (сеќавање), според Mc Leach, 1984 концентрација на слушатели 45 мин.- запишуваат 10% знаци на невнимание, по 18 минути 33% стануваат нервозни по 35 минути никој не внимава. проверка на запомнати содржини 24 часа по предавање се однесува на сеќавање главни но небитни поединости.. Базирано е на конструктивистичката теорија на учење според која студентот го усвојува материјалот поаѓајќи од она кое претходно му е познато, го знае. Улогата на наставникот е во преобликување на наставниот материјал како би го приспособил за полесно вклопување во системот на студентски знаења. Имено, при конципирање на предавањата наставникот по презентацијата од 10-15 минути пред студентите поставува нови барања, им дава конкретни упатства за остварување на поставените задачи; предавањето се дели на секвенци кои секогаш почнуваат со некои нови концепти или методи кои значат обезбедување на вниманието на студентот. Во процесот на поучување особено внимание наставникот посветува на оспособување на студентите за водење на белешки. На крај на целото предавање или на крај на одделни делови неопходно е да се направи сумирање на обработениот материјал.

Во високошколската настава во насока на јакнење на интерактивноста и меѓусебната комуникација и соработка често се применува и **тимската работа**. Имено, наставникот при реализацијата на конкретна наставна тема можно е да ја примени тимската работа формирајќи тимови од по 4 до 8 студенти. Секој тим добива проблемска задача и попис на препорачана литература. Секој член во тимот ја чита или чита и разработува дел од препорачана литература и на крај целата група се поттикнува да поднесе пишан или устен извештај за зададената тема. Тимската работа е добар стимулатор на студентската креативност

Се применува и **соработничкото кооперативно учење** - учење кое произлегува од интеракцијата со другите студенти, учење во најразлични ситуации кои подразбираат истражување, подразбира поголема активност на студентот, активно размислување и обработка, како и **соработничка работа во пар** согласно која студентите ги менуваат улогите во парот, се менуваат во поставување на прашања и одговори поврзани со материјалот кој претходно требало да се проучи,

Во високошколската настава можна е примената на бројни интерактивни техники. Ги презентираме:

ЗАСИЛЕНО ПРЕДАВАЊЕ – Се презентира нова наставна единица во комбинација со фронталното предавање и дискусијата. Истото се реализира низ неколку чекори:

1. Се бара од студентите да размислат и да запишат идеи поврзани со првиот дел од лекцијата Е
2. Наставникот го предава првиот дел од лекцијата -10 минути С
3. Бара од студентите да споредат она што го напишале со содржината на лекцијата и да ја проверат точноста на нивните предзнаења или предвидувања Р
4. Им задава нова задача поврзана со содржината на вториот дел од лекцијата Е

5. Го предава вториот дел од лекцијата С
6. Бара од студентите да го споредат она што го запишале со содржината на вториот дел од лекцијата и да ја проверат точноста на нивните предзнаења или предвидувања Р

ИНСЕРТ - се користи при изучување на ново градиво. При читањето на текстот во 4 колони запишуваат:

- ја знаев информацијата *
- знаев но погрешно -
- знаења што сега ги научив, нови информации +
- информации што ме збунуваат ????
- Примената на оваа стратегија предвидува повеќе етапи и тоа: **Воведен дел** во кој наставникот ја најавува темата и насловот на текстот. Се применува Бура на идеи или пак споделување на знаењето со партнерот; **Главен дел** - Наставникот ги насочува студентите кон читање на подготвениот текст и им ги објаснува ознаките што треба да ги користат. **Завршен дел** - Наставникот им дели наставни листови на кои студентите треба да работат соодветно на реализираниот главен дел

ВРТЕЛЕШКА – основна постапка кај оваа техника е ротирање на групите од кои се бара резимирање за претходно прочитан текст и давање на свој коментар или став по дадена теза или цитати од текстот од страна на наставникот теза по интерпретација на одделна тематска лекција

1. Секоја група добива различна теза од темата или цитат од текстот напишан на големо парче хартија. Избраната теза треба да поттикне дискусија кај членовите на групата. По дискусијата, групата заеднички одлучува за одговорот поткрепен со аргументи и го запишува на хартија
2. Секоја група избира еден претставник, комуникатор кој ќе биде одговорен за запознавање на следната група со дискусијата и идеите на групата
3. На сигнал даден од наставникот групите истовремено ротираат во насока на стрелките на часовникот до следната група, каде е поставен листот, освен комуникаторот кој останува на место.
4. Новоформираните групи ја читаат тезата и одговорот од претходната група, дискутираат, даваат свој коментар и истиот го запишуваат. Може да се согласат со напишаното, да не се согласат, да дадат дополнителни аргументи и сл
5. Групите ротираат врз основа на истиот принцип, но секогаш ново лице останува како пренесувач (комуникатор на ставот на групата. Групите ротираат се додека не се вратат на почетната позиција
6. На крајот, секоја група од листот хартија избира коментар кој го смета за најубедлив најиздржан.

КУБИРАЊЕ - Стратегија за предавање со која се овозможува разгледување на темата од повеќе аспекти. Се применува шестострана коцка на чии страни се испишани различни барања како:

1. *Опиши*- предметот што е тема на часот се разгледува и се опишуваат неговите карактеристики;
2. *Спореди* - На што личи? Од што се разликува?
3. *Асоцирај* – се однесува на асоцијациите кои ни се јавуваат во врска со предметот;
4. *Анализирај*- кои се составните делови на предметот?;
5. *Примени* – Што може да се направи со него, Како? Кој го користи?;
6. *Аргументирај за или против* – Одлучно се зазема став и се наведуваат причините поради кои се зазема истиот.

МРЕЖА НА ДИСКУСИЈА – како што кажува самото име целта е поттикнување на дискусија и активно учество на студентите. Подразбира разгледување на прашање од две спротивставени страни со истовремено запишување на суштинските аргументи и бранење на истите

1. Делење на студентите во парови и за време од 6-7 минути градат аргументи За и против поставеното прашање.
2. 2-3 пара се групираат за да ги споделат аргументите ДА и НЕ и во рамките на своите листи да ги внесат новите аргументи
3. Студентите како дел од некој пар добиваат можност за 2-3 минути да го кажат сопственото чувство и став кон поставеното прашање
4. Поделба според заземаниот став на студентите -на една стр. ДА на другата НЕ, во средина се неодлучните учесници
5. **Време за одлука** – за време од 7-8 минути студентите од секоја од заземените страни треба да ги извлечат најсилните инструменти
6. **Време на дебата** - По еден избран претставник од секоја група ги презентира избраните аргументи, по што следи вклучување на сите учесници кои сакаат да учествуваат во дебатата, но со ограничено време на говор најмалку 1 минута
7. **Време на промени** - Можеби некој учесник се премислил и сака да ја смени страната
8. По 10-12 минути дебатирање секоја група номинира по едно лице кое ќе го даде завршното излагање.

ГРУПНО ИСТРАЖУВАЊЕ - Се користи при интерпретација на нова лекција во тек на еден наставен час; при изработка на проекти по тематска целина

Чекори во реализација:

1. Наставникот дава вовед во темата и ги посочува изворите на информации
2. Студентите ги разгледуваат материјалите и поставуваат прашања во врска со истражувањето
3. Преку бора на идеи, студентите заедно со наставникот, може да дадат идеи за користење на други можни извори на информации за темата
4. Студентите меѓусебно се организираат во истражувачки групи и го планираат сопственото истражување при што си доделуваат различни улоги (проверувач, извидник, мерач на време, активен слушател, тој што прашува, тој што резимира, тој што поттикнува, менаџер на материјали, читач)
5. Наставникот може да побара од групите план за истражување во пишана форма
6. Студентите може да ги вршат своите истражувања за време на часот или по него, во временски период од неколку денови. Ако истражувањето се реализира на часот, наставникот ја контролира работата на групите и по потреба се вклучува за да им помогне во истражување на темата. Исто така тој проверува дали секој студент има улога во работата и дали одговорно ја извршува
7. Групите планираат презентација пред целиот клас
8. Секоја група ги презентира резултатите од истражувањето
9. Групите дискутираат по секоја презентација

Како варијанта на групното истражување може да се примени *СПОДЕЛЕНО ИСТРАЖУВАЊЕ* кое исто така се одвива низ неколку чекори

1. Задолжително да е прочитан текстот од страна на студентите и адекватно да се запознати со него
2. Наставникот запишува прашање на табла кое студентите треба да го разгледаат
3. Пред да одговори, студентот го запишува одговорот

4. Наставникот дава можност некој студент да го даде својот одговор, а потоа неколку други
5. Наставникот може да постави следни прашања, со кои од студентите ќе побара да пронајдат во текстот поткрепа на својот одговор или да ги следат импликациите на својот одговор. Може да ја поткрепи и дискусијата дебатата
6. Наставникот ги наведува студентите да дискутираат за текстот во длабочина и своите аргументи да ги насочуваат едни кон други а не кон него
7. Наставникот не дава одговор на прашањата, не дава свое мислење, ниту определува точни или неточни одговори
8. Бележи и ја поттикнува дискусијата ги вклучува студентите кои не се вклучиле.

Презентираваме само дел од мноштвото интерактивни техники кои можат да се применат во високошколската настава. Во насока на јакнење на интерактивноста во високошколската настава можно е примена на информациско комуникациските технологии, примена на бројните социјални мрежи Facebook, Twitter, Youtube, Wikipediја, кои го олеснуваат процесот на информирање проследување на материјали, соработничката работа, влијаат на мотивацијата на студентите-се разбира доколку истите правилно се користат.

Конципираната, организирана и реализирана интерактивна високошколска настава, настава во која активно се вклучени и наставникот и студентот ќе придонесе кон усвојување на трајни знаења, развој на креативноста и чувство на успех, развој на способности за доживотно учење и интерес, мотивација за понатамошен професионален развој.

Литература:

Antić, S. (2007). Modeli interaktivne nastave/učenja primereni radu u redovnim školskim uslovima, Beograd: Filozofskog fakulteta

Ivić, I., Pešikan, A. i Antić, S. (2003), Aktivno učenje 2, Beograd: Filozofski fakultet, Institut za psihologiju

Kalina, B. (2004), O nastavničkoj kompetenciji sveučilišnih nastavnika, Metodčki ogledi, br.11, Zagreb

Pešikan, A. i Ivić, I. (2000): Interaktivna nastava – aktivno učenje kao vid osavremenjavanja nastave, Nastava i vaspitanje, god XLIX, br 1-2, 160-73

Popović, A. (2007), Interaktivno učenje – inovativni način rada u nastavi, "Образовна tehnologija" 4/2007. , Beograd

Temple, C., Steele, L. J., Kurtis, S. M. (2003). Čitanjem i pisanjem do kritičkog mišljenja, COI, "Step by step", Sarajevo